

ny, oraz dość licznie brzoza omszona *Betula pubescens* i olsza czarna.

Na mineralnym wyniesieniu na środku torfowiska występuje niewielka kępa boru typu *Vaccinio ulig.-Pinetum*.

Najbardziej wschodnią część torfowiska, o podłożu mineralnym zajęta jest przez zbiorowiska łąkowe zbliżone do zespołów: *Poo-Festucetum rubrae*, *Junco-Cynosuretum*, *Molinietum medioeuropaeum*. Torfowisko otacza wąski pas (około 1 m) zbiorowiska zbliżonego do *Junco-Molinietum*, rozwijającego się na styku gleby torfowej z mineralnym podłożem.

Tadeusz Krzaczek

PISMIENICTWO

Fijałkowski D. 1972 *Stosunki geobotaniczne Lubelszczyzny*. Lub. Tow. Nauk., Ossolineum, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk.

Krzaczek T. 1969 *Badania geobotaniczne torfowisk okolic Bitgoraja*. I. Charakterystyka ogólna. Ann. UMCS, sect. D, (22) 1967:103—114.

Krzaczek T. 1969 *Badania geobotaniczne torfowisk okolic Bitgoraja*. II. Zbiorowiska towarzyszące. Ann. UMCS, sect. D, (22) 1967:115—125.

Krzaczek T. 1969 *Badania geobotaniczne torfowisk okolic Bitgoraja*. III. Zespoły ze związku *Rhynchosporion albae*. Ann. UMCS, sect. D, (23) 1968: 259—269.

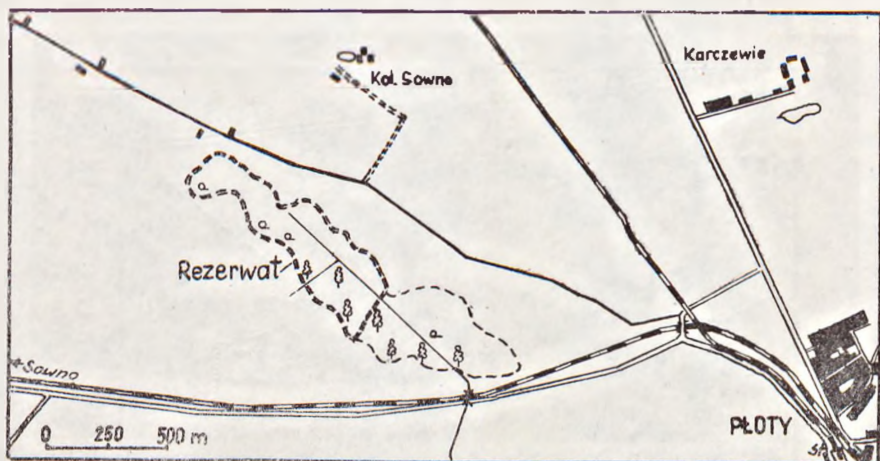
Krzaczek T. 1969 *Badania geobotaniczne torfowisk okolic Bitgoraja*. IV. Zespoły ze związku *Eriophorion gracilis*. Ann. UMCS, sect. D, (23) 1968: 277—282.

Krzaczek T. 1969 *Badania geobotaniczne torfowisk okolic Bitgoraja*. V. Zespoły zaroślowe. Ann. UMCS, sect. D, (23) 1968:297—302.

Traczyk T. 1962 *Caricetum limosae* Br.-Bl. 1921 na terenie nadsieciwna Tereszpól (Kotlina Sandomierska). Ekol. Pol., ser. B, 8:299—305.

Mszarnik wrzoścowy — *Ericetum tetralicis balticum* w projektowanych rezerwach torfowiskowych

Mszarnik wrzoścowy jest zespołem charakterystycznym dla atlantyckich torfowisk wrzosowiskowych, rozprzestrzenionych w Europie Zachodniej, w strefie wpływów klimatu atlantyckiego. Na obszarze Polski torfowiska tego typu występują w wąskim pasie wybrzeża, nie szerszym niż 30 km, tylko na Pomorzu Zachodnim. Na wschodzie dolina rzeki Wisły kładzie kres występowaniu tych zbiorowisk (Czubiński 1950). Jak z tego wynika, torfowiska wrzosowiskowe leżą na krańcach zasięgu, w obszarze o równoczesnych wpływach borealnych. Odbiło się to na ich składzie florystycznym. Spotykają się tutaj elementy flory z zachodu i z północnego wschodu. Najbardziej zmienna jest obecność gatunku atlantyckiego — wrzośca bagiennego *Erica tetralix* i równocześnie gatunku borealnego — bagna zwyczajnego *Ledum palustre*.

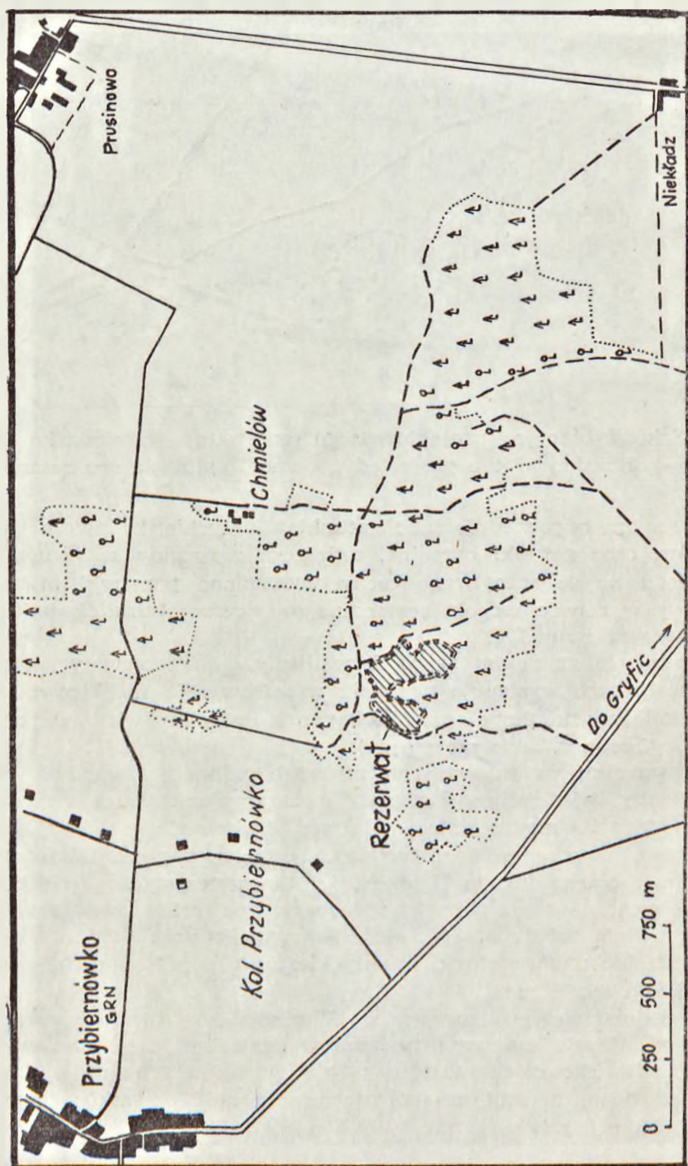
Ryc. 1. Szkic sytuacyjny projektowanego rezerwatu „Wrzosowisko Sowno”. — Situation of the projected „Sowno Heath” nature reserve

Towarzyszą im odpowiednio inne gatunki atlantyckie, zwłaszcza wśród torfowców, oraz gatunki borealne, zwłaszcza z rodziny wrzosowatych. Ze względu na te specyficzne cechy wyróżniono pomorski mszarnik wrzoscowy w randze zespołu regionalnego *Ericetum tetralicis bałtycum* (Jasnowski i aut. 1968).

W powiecie gryfickim zaprojektowaliśmy dwa rezerwaty torfowiskowe, w których występuje mszarnik wrzoscowy. Są to „Wrzosowisko Sowno” koło miasta Płoty oraz „Bórbagno k. Przybiernówka” w pobliżu miasta Gryfice (por. szkic sytuacyjny).

W mszarniku wrzoscowym główny zrząd roślinności stanowi wrzosec bagienny, występujący lanowo. Towarzyszy mu wrzos zwyczajny *Calluna vulgaris*, modrzewnica północna *Andromeda polifolia*, żurawina błotna *Oxycoccus quadripetalus*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum* i czarna jagoda *V. myrtillus*. Charakterystyczny jest bujny kobierzec mchów, w tym poduchy różnobarwnych torfowców: *Sphagnum nemoreum*, *Sph. rubellum*, *Sph. magellanicum*. Na specjalną uwagę zasługują rzadkie u nas gatunki atlantyckie: *Sph. papillosum*, *Sph. compactum* i *Sph. molluscum*.

W projektowanym rezerwacie „Wrzosowisko Sowno” mszarnik wrzoscowy zajmuje znaczną przestrzeń w centralnej części torfowiska. Jest to torfowisko o charakterze przejściowym, z grubym pokładem torfu mszarnego, w którym stwierdzono obecność szczątków bagnicy torfowej *Scheuchzeria palustris*.

Ryc. 2. Szkic sytuacyjny projektowanego rezerwatu „Bórbagno k. Przybiernówka”. — Situation of the projected „Bórbagno” nature reserve

Częściowe osuszenie warstw stropowych przyczyniło się do zadrzewienia tej partii torfowiska, gdzie występuje obecnie las brzozy na mszarze *Betuletum pubescentis*; na obrzeżach rozwinęły się zarośla wierzbowe i płaty roślinności mszysto-turzczykowej z rzędu *Caricetalia fuscae*.

Ryc. 3. Mszarnik wrzósowy w rezerwacie „Wrzosowisko Sowno”. — A patch of bog heather in the „Sowno Heath” nature reserve. Fot. M. Jasnowski

Bardzo interesujące są małe płaty zespołu skorpionowca i pływaczy *Scorpidio-Utricularietum*, rozwijające się w płytkich wodach powierzchniowych, tworzących małe oczka w północnej części rezerwatu. Masowo występuje tam gatunek mchu siedlisk oligotroficznych — *Scorpidium scorpioides*, któremu towarzyszy inny mech o podobnych wymaganiach — *Campyllum stellatum*; obydwa należą do relikwów glacialnych. Z roślin naczyniowych do gatunków charakterystycznych należą pływacze; wśród nich pływacz drobny *Utricularia minor* należy

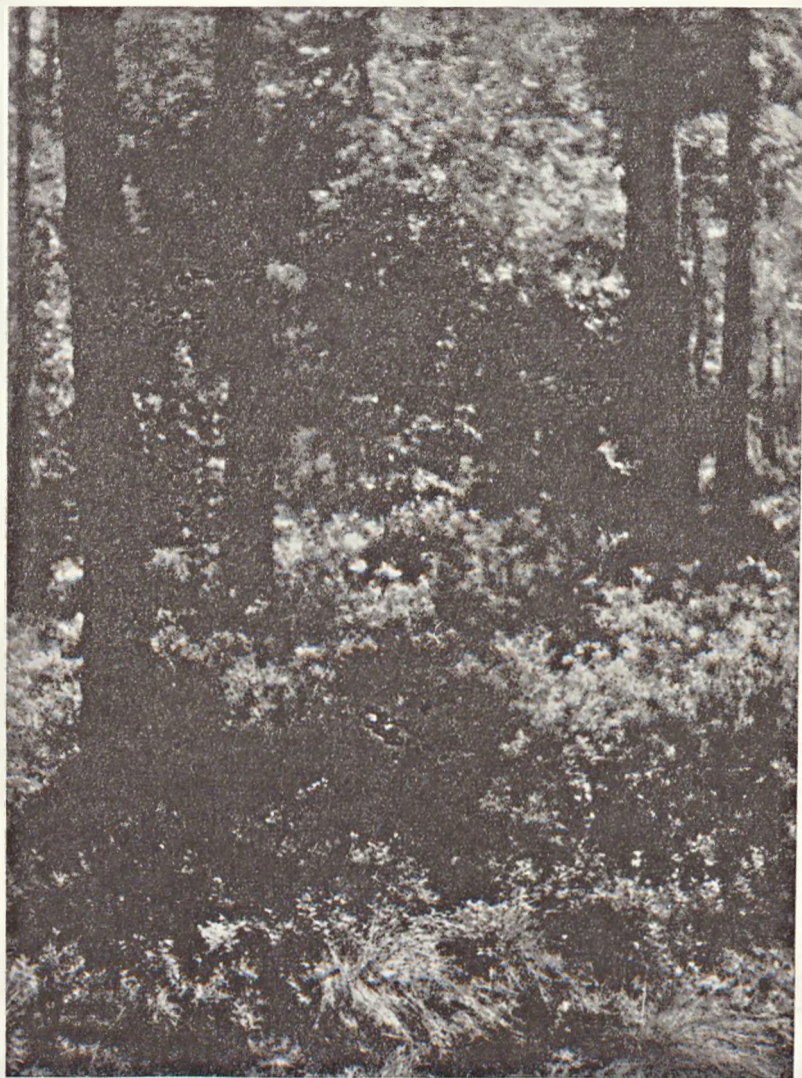
do gatunków rzadkich. Także wśród glonów pobranych w tych płatach wyróżniono szereg interesujących gatunków desmidiów, a to: *Pleurotaenium truncatum*, *Staurastrum teliferum* i *Euastrum verrucosum* (Kowalski 1972).

Niewielkie płyty w podobnym siedlisku tworzy zespół jeżogłówki najmniejszej *Sparganium minimi*, w którym dominuje ten rzadki gatunek — *Sparganium minimum* jeżogłówka najmniejsza.

Ryc. 4. Wrzosiec bagienny *Erica tetralix*. — The bog heather. Fot. M. Jasnowski

Na torfowisku Sowno stwierdzono występowanie wielu rzadkich gatunków roślin. Wśród nich oprócz wrzośca bagiennego na szczególną uwagę zasługuje turzycza pchła *Carex pulicaris*, występująca w północnej części, w płatach roślinności turzycowo-mszystej. Do rzadkich elementów należy przygiełka biała *Rhynchospora alba*, znajdująca w opisywanym obiekcie doskonale warunki rozwoju. Odnotowano także liczne okazy storczyka *Platanthera bifolia* podkolan biały; w fazie kwitnienia policzono 58 okazów tego gatunku. Z innych storczyków do rzadkich należy lipiennik Loesela *Liparis Loeseli*. Pospolitsze są storczyki krwisty i szerokolistny *Orchis incarnata* i *O. latifolia*, które występują tutaj dość masowo, ale i one powinny być zabezpieczone przed zniszczeniem jako elementy flory, ginące na terenach zmeliorowanych.

Ryc. 5. Bór bagienny *Vaccinio uliginosi-Pinetum* w projektowanym rezerwacie „Bórbagno k. Przybiernówka”. — The boggy coniferous forest *Vaccinio uliginosi-Pinetum* in the projected „Bórbagno” nature reserve. Fot. M. Jasnowski

Drugi projektowany rezerwat „Bórbagno k. Przybiernówka” ma na celu ochronę różnych ginących obecnie naturalnych zespołów roślinnych. Oprócz mszarnika wrzościowego występuje tam bór bagienny i mszar kępowo-dolinkowy, oraz mszar dolinkowy wykształcony jako dolinkowy mszar przygielkowy. W granice rezerwatu włączono także fragment boru sosnowego na gruncie mineralnym ze względu na obecność chronionych ustawowo widlaków — goździstego *Lycopodium clavatum* i jałowcowatego *L. annotinum*, a także występowanie wiciokrzewu pomorskiego *Lonicera periclymenum* (na granicy zasięgu), oraz bezzieleniowej korzeniówki *Monotropa hypopitys* var. *hirsuta*.

Ryc. 6. Wiciokrzew pomorski *Lonicera periclymenum* w rezerwacie „Bórbagno k. Przybiernówka”. — The honeysuckle, *Lonicera periclymenum* in the „Bórbagno” nature reserve. Fot. M. Jasnowski

Bór bagienny *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, zwany także bórbagnem zajmuje największą powierzchnię w rezerwacie. Jest to dorodny, stary drzewostan; wiek sosny *Pinus silvestris* jest oceniany na 120 lat. W domieszcze występuje brzoza omszona *Betula pubescens*. W podszyciu panują typowe dla tego zespołu krzewy i krzewinki: bagno zwyczajne, borówka bagienna, modrzewnica europejska. Sporadycznie pojawia się wrzosiec bagienny, którego właściwym miejscem występowania jest zespół opisany powyżej — mszarnik wrzoścowy. Na uwagę zasługuje

także bażyna czarnojagodowa *Empetrum nigrum*. W warstwie mchów dominują torfowce, wśród nich *Sphagnum palustre*, *Sph. centrale*, *Sph. recurvum* var. *mucronatum*; towarzyszą im liczne mchy brunatne.

Mszar kępowo-dolinkowy *Sphagnetum magellanici* jest typowym zespołem torfowisk wysokich. Charakterystyczne tu są poduchowate kępy torfowców poprzedzielane wąskimi, podtopionymi dolinkami. Masowo występuje rosziczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*. Z rzadkich gatunków należy wymienić rosnącą na kępach żurawinę drobnolistkową *Oxycoccus microcarpus*, a w dolinkach bagnicę torfową *Scheuchzeria palustris* i turzycę bagienną *Carex limosa*.

Dolinkowy mszar przygielkowy *Scheuchzerio — Caricetum limosae* var. z *Rhynchospora alba* występuje w lokalnych depresjach wśród mszaru kępowego. Głównym komponentem zespołu jest przygielka biała *Rhynchospora alba*, tworząca zwarte agregacje.

Mszarnik wrzoścowy, opisany już wcześniej, w projektowanym rezerwacie „Bórbagno k. Przybiernówka” tworzy płyty mniejsze lub bardziej rozległe w prześwietlonych miejscach boru bagiennego.

Obydwa zaprojektowane rezerваты torfowiskowe na terenie powiatu gryfickiego będą służyły ochronie zespołów roślinnych charakterystycznych dla tej strefy wybrzeża. Wśród nich mszarnik wrzoścowy zasługuje na specjalną uwagę, jako zespół nawiązujący do zachodnich wrzosowisk atlantyckich. W rezerwachatach znajdują również zabezpieczenie rzadkie gatunki roślin, ginące w naszej florze.

Janina Jasnowska i Mieczysław Jasnowski

PISMIENICTWO

Czubiński Z. 1950 Zagadnienia geobotaniczne Pomorza. Bad. Flizj. nad Pol. Zach. PTPN nr 2, z. 4, Poznań.

Jasnowski M., Jasnowska J., Markowski S. 1968 Glinące torfowiska wysokie i przejściowe w pasie nadbałtyckim Polski. Ochr. Przyr. R. 33. Kraków.

Kowalski W. 1972 Flora glonów torfowisk Pomorza Zachodniego. W maszynopisie.

OCHRONA ROŚLIN

O ochronę kwitnącego bluszczu pospolitego *Hedera helix* we Fromborku

Zwiedzając w sierpniu 1972 r. zespół katedralny z XIV—XVIII wieku na wzgórzu katedralnym we Fromborku, gdzie pracował i zmarł Mikołaj Kopernik, widziałem dwa okazy kwitnącego bluszczu.